

İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARDA OKUMA ANLAMA STRATEJİLERİNİN ÖNEMİ VE KULLANIMI¹

Yrd. Doç. Dr. Ümit GİRGIN*

ÖZET

Okuma sürecinde öğrenilen stratejiler okuyucunun farklı metinleri okuyup anlamasında önemli ve etkilidir. Okuma stratejileri okuma öğrenilirken kullanılan becerilerin edinilebilmesi için gerekli olan tekniklerdir. Farklı okuma metinlerine ilişkin bilgilerin anlaşılmasında kullanılan bu stratejilerin öğretilmesi gerekir. Bu stratejiler tahminler yapma, metin yapılarını anlama ve çıkarım yapmak için geçmiş bilgilerin kullanılmasını içermektedir. İşitme engelli çocukların okuduğunu anlamada kullandıkları stratejilerin normal işiten çocuklarla aynı olduğu ancak dil gelişimlerinin işiten yaşlarına göre geri olmasından dolayı stratejileri kullanmada daha az verimli oldukları belirtilmektedir. Bu nedenle okuduğunu anlama stratejileri işitme engelli çocuklara normal işiten çocuklarda olduğu gibi bir metni okumaya başlamadan önce, metni okurken ve okuma sonrasında farklı etkinlikler kullanılarak öğretilmelidir. Stratejiler öğretilirken çocukların yaşlarına ve önceden edindikleri becerilere uygun stratejiler gösterilmeli ve çocukların stratejileri bağımsız olarak kullanmaya başlamalarından önce bir çok defa model olunmalıdır. Bu yazıda; tahmin etme, çıkarım yapma, kendi kendine soru oluşturma, izleme, özetleme gibi okuma anlama stratejileri tanımlanarak işitme engelli çocukların bu stratejileri kullanabilmeleri için hikaye okuma, metin inceleme gibi etkinliklerle öğretilmesi üstünde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Okuma anlama stratejisi, işitme engelli çocuk, etkinlik.

Abstract

Reading strategies are important for readers to understand different reading materials. Reading strategies are necessary techniques which are required to gain reading skills. These strategies should be thought to the students for them to understand the information in different texts. These strategies contain prediction and using already established information to make inferences and to comprehend text structures. Hearing impaired children use the same reading strategies with normal

¹ Bu makalenin bir kısmı daha önce 14. Ulusal Özel Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İşitme Engelliler Anabilim Dalı Başkanlığı

hearing children, but they have difficulties in using the strategies because of the language delay. Reading strategies can be thought to hearing impaired children before reading, while reading the text and after reading by using different activities. While teaching the strategies the child's age and his/her established reading skills should be considered and modeling should be used before the child start using the strategies independently. This study describes strategies like prediction, making inferences, generating question, monitoring, summarizing and gives some ideas about teaching strategies in activities like reading stories and analyzing texts.

Key words: Reading comprehension strategies, hearing impaired children, activities.

GİRİŞ

Okuma bilişsel bir süreçtir. Bu süreçte okuyucunun kullandığı beceri ve stratejiler onu yazılı metinle karşılaşmaya hazırlar. Okumada kullanılan stratejiler okuyucuya öğretilerek, kullanılması için fırsatlar verilirse anlama becerileri geliştirilebilir. Bu nedenle stratejiler küçük yaşlardan başlayarak çocuklara öğretilmelidir.

Okuma stratejisi, okumada kullanılan becerilerin edinilmesi için gerekli olan tekniklerdir (Moyle, 1978; Jamestown, 2004). Farklı okuma metinlerine ilişkin bilgilerin anlaşılmasında gerekli olan bu stratejiler genel olarak; tahminler yapma (prediction), metin yapılarını anlama, çıkarım (inference) yapmak için geçmiş bilgilerin kullanılması, kendi kendine soru oluşturma ve özetlemeyi içermektedir (Kameenui ve Deborah, C, 2000). İyi okuyucular bu stratejileri kullanarak metindeki anlamı anlarlar. Çocukların iyi okuyucular olabilmeleri için bu stratejileri farklı metinlerde kullanabilmeleri gerekir.

İşitme engelli çocukların okuma anlamalarının yaşla birlikte ilerlediği, işitme engelinin anlamayı etkilediği ancak uygun eğitim ortamında eğitim gören işitme engelli çocukların, erken teşhis edildiği uygun cihaz verildiği ve destek eğitim yapıldığı takdirde okuma anlamalarının daha iyi sonuçlara ulaştığı vurgulanmaktadır (Girgin, 1997; Lewis, 1996; Simpson, Harrison ve Stuart, 1992).

İşitme engelli çocukların okuduğunu anlamada kullandıkları stratejilerin normal işiten çocuklarla aynı olduğu, ancak dil gelişimlerinin işiten yaşlarına göre geri olmasından dolayı stratejileri kullanmada daha az verimli oldukları bilinmektedir (Akçamete, 1998; Walker, Munto ve Richards, 1998). Bu nedenle okuduğunu anlama stratejileri işitme engelli çocuklara normal işiten çocuklarda olduğu gibi bir metni okumaya başlamadan önce, metni okurken ve okuma sonrasında farklı etkinlikler kullanılarak öğretilmelidir. Stratejiler öğretilirken çocukların yaşına ve önceden edindikleri becerilere uygun stratejiler gösterilmeli ve

çocuklar bağımsız olarak kullanmaya başlamadan önce bir çok defa model olunmalıdır (Schirmer, 2000). Bu yazıda, okuma stratejilerinin önemli özellikleri vurgulanarak normal işiten ve işitme engelli çocukların bu stratejileri kullanabilmeleri için gerekli kurallar ve yapılabilecek bazı etkinlikler açıklanacaktır.

Okuma Anlama Stratejileri

Okuma sürecinde bir metni anlayabilmek için birçok strateji kullanılır. En önemli stratejiler şunlardır (Cooper, 1997):

1. Çıkarımda bulunma ve tahmin etme
2. Metindeki önemli bilgilerin belirlenmesi
3. İzleme ve yönlendirme
4. Kendi kendine soru oluşturma
5. Özetleme

1. Çıkarımda Bulunma ve Tahmin Etme:

Okunan metinden anlam çıkarabilmek için metinde verilen bilgiler değerlendirilmeli, sonuç çıkarılmalı veya neden sonuç ilişkisi kurulmalıdır. Çok küçük yaşlarda bile çocuklar basit bir cümleyi okuyup anlarken cümle içinde verilmemiş bilgiler için çıkarımda bulunmaya başlarlar. Çıkarım, metinde açıkça belirtilmeyen ama metinde var olan dolaylı bilgidir. Çocuklar okumadan önce veya okuma sırasında tahminlerde bulunurlar, çıkarımlar yaparlar. Çıkarımlar yapılırken metinde açık olarak verilen ve önceden okuyucunun edindiği bilgiler kullanılır. Son araştırmalarda çıkarım yapmanın önemli bir strateji olduğu, okuma yazma programının bir parçası olarak gelişebileceği belirtilmektedir (Kelly, Albertini ve Shannon, 2001).

2. Metindeki Önemli Bilgilerin Belirlenmesi:

İyi okuyucular metinde anlamakta zorluk çektikleri ve cevaplayamadıkları soruların anlamını metindeki önemli bilgileri belirleyerek bulmaya çalışırlar. Stratejileri öğrenen çocuklar da okudukları metinlerde önemli bilgileri belirleyebilirler. Bu bilgiler; hikaye türündeki metinlerde hikaye yapısı, önemli olaylar, olayların birbiriyle bağlantısını kapsar. Bilgi verici metinlerde ise ana düşünceler ile bunları destekleyen yan düşüncelerden oluşur. Çocuklar her iki metin türünde de benzer şekilde önemli bilgileri belirleyebilseler de yapılan iş farklıdır. Çünkü metinlerin yapıları farklıdır. Bu süreci anlayabilmek için çocukların iki tür metinde de önemli bilgileri belirlemeyi öğrenmesi gerekir.

3. İzleme ve yönlendirme:

Çocukların okuduklarını anlayarak, okuma süreciyle baş edebilmeleri için okurken kendilerini izlemeleri gerekir. Bu çocuğun üst bilişsel gelişimi için önemli bir öğedir ve yaşla gelişen bir süreçtir (Kelly ve diğerleri, 2001). Kendini izleme

süreci tekrar okuma, okumayı devam ettirerek ileriye gitme, kendine yeni sorular sorma, tahminlerini değiştirme veya yeni tahminlerde bulunma, yeni veya bilinmeyen sözcükleri belirleme stratejilerini kullanma, sözlükten sözcüklere bakma veya diğer kaynaklardan yardım almayı içerir.

4. Kendi Kendine Soru Oluşturma:

Okuyucular metinden anlam çıkarmayı, metne ilişkin kendilerine sorular sorarak geliştirebilirler. Bu süreçte çocuklara kendi kendilerine soru sorabilmeleri için okuduklarını düşünmelerinin ve önceden edindikleri bilgilerle birleştirmelerinin önemli ve gerekli olduğu anlatılır. Kendi kendine soru sorma, metinde anlaşılmayan yerlerin anlaşılmasını sağlar.

5. Özetleme:

Okuyucunun metindeki önemli bilgileri belirleyerek kendi sözcükleriyle ifade edebilmesidir. Çocukların metindeki belirli düşünceleri tanımlamaları ve bu düşünceleri kullanmaları özetlemenin içine girmektedir. Bir başka deyişle özetleme, metnin uzun paragraflarındaki temel noktaların bir araya getirilme sürecidir.

Okuma Anlama Stratejileri ve Yazılı Metinler

Dinleme, konuşma, okuma ve yazmaya ilişkin becerilerin bir arada öğretildiği dengeli okuma yazma programında öğrencilerin farklı türde metinlerle etkileşimde bulunmaya ihtiyaçları vardır. Farklı metinlerde yazar tarafından takip edilen belirli özellikler vardır. Bu özellikler metnin yapısına (giriş, gelişme ve sonuç), olayların sıralanmasına, karakterlere, yer ve zamana ilişkin olabilir. Çocuklar bu önemli özellikleri kullanmayı başlangıçta daha kolay metinleri okuyarak öğrenebilirler. Çocuklar farklı metinlerde uygulama yaparak, deneyim kazanmaya başlayınca, metinde neler bulabileceklerini tahmin etmeye, anlamı yapılandırmaya ve soruları daha rahat yanıtlayabilmeye başlarlar.

Okuyucular stratejileri okudukları metnin çeşidine göre kullanmayı öğrenirler. Bu nedenle değişik amaçları olan metinlerde çocukların farklı stratejileri kullanarak metni anlayabilmeleri için bilgi verici ve hikaye türündeki metinlerin kullanılması gerekir. Öğrencilerin farklı metinlerde uygulama yapabilmeleri ve okuma stratejilerini kullanabilmeleri için uygun ortamlar sağlanmalıdır. Her iki metin türünde kullanılan stratejiler temelde aynı olmakla birlikte farklı metinlerde uygulama yapılması önemlidir. İşitme engelli çocuklar için yapılan uygulamaların sıklığı da önem kazanmaktadır.

Okuma Anlama Stratejilerinin Kullanımında Dikkat Edilecek Özellikler

Okuduğunu anlama stratejileri çocukların ilgisini çeken, anlayabilecekleri metinlerde öğretilmeli; sözcük, cümle ve okunan metni anlamayı içermelidir. İşitme engelli çocuklara stratejiler gösterilirken:

1. Çocukların yaşına ve becerilerine uygun stratejiler seçilmelidir.
2. Stratejiler öğretilmelidir. (Shirmer, Bailey ve Lockman 2004).
3. Çocuklar yapılan işi ve düşünceleri öğretmenleriyle etkinliklerden önce, etkinlik sırasında ya da sonrasında tartışabilirlerse stratejiler daha kolay anlaşılabilir. (Ruddell, 2001).

Okuma Öncesinde Stratejilerin Kullanımı:

Okuma öncesinde kullanılan stratejilerin amacı, okunacak metne ilişkin düşüncelerin paylaşılması ve tartışılmasıdır. Çocuklar herhangi bir metni okumaya başlamadan önce stratejileri kullanarak okuyacakları metne ilişkin düşünmeye başlarlar. Okuma öncesinde kullanılan stratejiler çocukların “niçin” okuduklarını, okuduklarından “neler öğreneceklerini” ve bu bilgiyi “nasıl kullanacaklarını” anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca çocukların okumaya ilgi duyarak okuma metnine motive olmalarını sağlar. Okuma öncesinde stratejilere ilişkin yapılan etkinliklerde çocuklar öğretmenlerini gözleyerek metinlerden anlam çıkarma süreçlerini anlayabilirler. Okuma öncesinde kullanılan stratejileri aşağıdaki nedenlerden dolayı öğretmenler çocuklara öğretmelidirler (Ress ve diğerleri, 2001).

- Okumadan zevk alınmasına yardımcı olmak
- Önceden edinilen bilgilerin kullanılması
- Okumanın amacının anlaşılması
- Eski bilgilerle yeni bilgilerin birleştirilmesi
- Yeni sözcüklerin gözden geçirilmesi ve açıklanması
- Metin organizasyonunun analiz edilmesi
- Okuma sürecine ilişkin farkındalığın gelişmesi

Okuma Sırasında Stratejilerin Kullanımı:

Okuma sırasında kullanılan stratejilerin amacı, bir metni okurken okuyucunun kendini izlemesi, yanlış anlaşılabilir yerlerin fark edilerek doğru anlam çıkarılması, metindeki detaylara ve okumanın amacına ilişkin kavramlara odaklanılmasıdır. Herhangi bir metni okurken çocukların stratejileri kullanabilmeleri önemli ve gereklidir. Bu nedenle bir metin okunurken kullanılan stratejileri çocukların gözlemlemeye ve anlamaya ihtiyaçları vardır. Çocuklar okuma sırasında öğretmenin kullandığı stratejileri gözlerken, iyi okuyucuların anlam çıkarma ve metne ilişkin sorulara cevap verme tarzlarını anlamaya başlarlar.

Okuma sırasında kullanılan stratejilerle işitme engelli çocuklar da normal işiten çocuklar gibi metinde yanlış anladıkları noktaları tanımlamaya, bilinmeyen sözcüklerin anlamını çıkarmaya ve metnin yapısına ilişkin bilgileri geliştirmeye başlarlar. Bunun gerçekleştirilmesi için çocuklar stratejileri kullanırken izlenmeli ve

değerlendirilmelidir (Schirmer ve diğerleri, 2004). Okuma sırasında kullanılan stratejileri aşağıda verilen önemli özelliklerden dolayı öğretmenler çocuklara öğretmelidirler. (Ress ve diğerleri, 2001; English Language Arts 20: Teaching and Learning).

- Önemli olaylar ve olayların birbiriyle ilişkisini tanımlamak
- Okumayı izlemek
- Okumanın çözümleme ve anlamadan oluştuğunun fark edilmesi
- Sözcükleri tanımlamak

Okumadan Sonra Stratejilerin Kullanımı:

Bir metin okunduktan sonra yapılması gereken işlemlerin amacı, metni düşünmek ve metne ilişkin soruları cevaplamaktır. Çocukların metindeki önemli bilgiyi anlamaya ve organize edebilmeye ve diğer metinlerle karşılaştırabilmeye de ihtiyaçları vardır. Bu nedenle bir metni okuduktan hemen sonra stratejilerin kullanımı üstünde durulmalı ve model olunmalıdır.

Okuma sonrasında kullanılan stratejileri aşağıda verilen önemli özelliklerden dolayı öğretmenler çocuklara öğretmelidirler. (Ress ve diğerleri, 2001; English Language Arts 20: Teaching and Learning):

- Metindeki önemli bilgileri tanımlama
- Metni özetleme
- Amaçlar gerçekleştiğinde anlama
- Sonuç çıkarma, yargılama ve genelleme yapma

Okuma Anlama Stratejilerinin Kullanımında Uyulması Gereken Kurallar

Normal işiten ve işitme engelli öğrencilerin okuma anlama stratejilerinin gelişebilmesi için aşağıda vurgulanan kurallar önem kazanmaktadır (Cooper, 1997; Schirmer, 2000):

Strateji öğretiminde çocuğun performansının temel alınarak ihtiyaçlarının belirlenmesi: Çocuklar bazı stratejileri ilk okuma ve yazma deneyimlerini edinirken öğrenirler. Okuduklarından anlam çıkarırken çocukların performansları gözlenerek ihtiyaçları belirlenmelidir. Çocukların ihtiyacı olan stratejiler bulunduğu sınıf programında yer alması ve bununla ilgili hazır basılı materyal bulunması da çocuğun becerilerine uygun dersler düzenlenerek öğretilecek stratejiler için model olunmalıdır.

İkiden fazla stratejinin bir arada öğretilmemesi: Bir derste yalnız bir veya iki stratejinin üstünde durulması gerekir. Sonraki derslerde öğretmen stratejileri öğrenmede zorluk çeken belirli öğrencilere gerçek okuma ortamlarında stratejileri tekrar edebilmeleri için fırsatlar vermelidir. Stratejiler verildiğinde, çocuklar stratejiyi fark edemeyebilirler ancak zaman ilerledikçe anlamaya başlarlar.

Stratejiye en uygun olan durumlarda model olunması: Stratejiye model olunurken çocukların seyerek katıldığı okumaya ilişkin derslerin kullanılması gerekir.Örneğin; tahmin etmeye model olunurken Türkçe dersinde sevilen bir hikaye seçilir. Bu hikaye okunmadan önce tahminlere ilişkin model olunur ve hikaye okunduktan sonra tahminlerin doğruluğu değerlendirilir. Hikaye okunduktan sonra sözlü ve yazılı sorular cevaplandırılarak çıkarımda bulunmaya model olunabilir.

İşbirliği olan etkileşimli bir ortamda model olunması ve uygulama yapılması: Strateji öğretimi ve kullanımı çocukların derse aktif olarak katılımı ve arkadaşlarıyla birlikte çalışmasıyla gerçekleşir. Örneğin; Bir metne ilişkin özet çıkarmak için çocuklara model olunurken, öğretmen çocuklarla birlikte çalışır. Grupta hepsinin düşüncesini alarak özeti doğru ve düzgün çıkarılmasını göstererek model olur. Daha sonra çocuklar hep birlikte okudukları başka bir hikayenin özeti çıkarabilirler.

Çocuklara kademeli olarak model olunması: Stratejiyi rahatlıkla kullanabilecekleri düzeyde çocuklara model olunduktan sonra çocukların birbirlerine model olmaları ve stratejiyi kendi kendilerine kullanmaları için fırsat verilir. Çocukların daha fazla model olunmaya ihtiyaçları varsa bu sağlanır ve daha sonra sorumluluk çocuklara verilerek stratejiyi kullanmaları istenir (Cooper, 1997).

Her bir stratejide başarılı deneyimler edinmeleri için çocuklara yardımcı olunması: Çocukları başarılıdan daha fazla cesaretlendiren bir durum yoktur. Stratejinin okumayı anlamalarını geliştireceği açıklanır ve başarılı oldukları noktalar gösterilir. Öğrenci bir stratejiyi kullanamıyorsa aynı stratejinin kullanımı üstünde durulmaz diğer stratejiye geçilir (Cooper, 1997).

Müfredat programı içindeki diğer derslerde stratejilerin kullanımı Çocuklar stratejiyi Türkçe derslerinde öğrenip kullanmaya başladıktan sonra müfredat programındaki hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgisi, matematik gibi dersler kullanılarak stratejilerin kullanımında model olunabilir. Çocuklar stratejileri bu derslerde kullanırken strateji çeşitlerinin okuduklarını anlamalarında etkili olduğu anlatılır. Böylece çocuklar stratejilerin önemini daha iyi anlayabilir ve stratejileri öğrenmeye karşı daha ilgili olabilirler.

Çocuklara stratejik okuyucular olmaları için yardım edilmesi: Çocuklara her bir strateji tanıtıldıktan sonra stratejileri bir arada kullanabilmeleri için model olunur ve cesaretlendirilir. İyi okuyucular metni okuduklarında bir çok stratejiyi anında kullanırlar. Bu nedenle stratejiler öğrenildikten sonra stratejilerin bir arada kullanılmasının gösterilmesi önemlidir. Çocukların stratejileri kullanan okuyucular olabilmeleri için stratejilerin seçimi üzerinde önemle durulur. Bunu başarmanın en iyi yolu stratejilerin tümünün çocuklara öğretilmesi ve daha sonra stratejilerin birlikte kullanılmasıdır. Herhangi bir metni okumadan önce ve okurken

kullanabilecekleri stratejiler çocuklarla birlikte tartışılır. Metin okunduktan sonra kullanılan stratejiler ve anlam çıkarmaya nasıl yardımcı olduğu üstünde durulur.

Okuma Anlama Stratejilerinin Etkinlikler İçinde Kullanılması

Anlama stratejileri işitme engelli çocuklara öğretilirken sınıfa hikaye okuma, metin inceleme, birlikte oluşturulan sınıf kitaplarının kullanılması gibi etkinlikler düzenlenebilir. Bu etkinliklerin etkili olabilmesi için uygun okuma araçları seçilmeli ve sıklıkla uygulanmalıdır.

Hikaye okuma:

Sınıfa hikaye okunurken anlama stratejilerinin temelleri atılmaya başlanabilir. Çocukların ilgilerine ve yaşlarına uygun bir hikaye seçildikten sonra, geliştirilmek istenilen strateji için okumadan önce, okuma sırasında ve sonrasında model olunarak, uygulama yapmaları için fırsatlar verilir (Rasinski ve Padak 2000).

Okumadan önce: Okumaya başlamadan önce hikayenin başlığı okunarak ve kapaktaki resim çocuklara gösterilerek başlıktan anladıkları ve resimde gördükleri olaylar paylaşılır. Resimdeki olaylar tartışılırken karakterlerin başlarından geçebilecek olaylar hakkında tahminler yürütülür. Örneğin; "Gamze ile Köpeği" kitabı seçilmişse, başlık okunduktan sonra küçük bir köpeği çantaya yerleştirmeye çalışan Gamze tanıtılarak "Gamze çantaya ne koyuyor?" "Gamze ne hissediyor?" "Köpeği nereye götüreceksin?" gibi sorularla çocukların tahminlerde bulunmaları ve okumaya motive olmaları sağlanır. Okumaya ilişkin amaç edinmeleri için yardımcı olunur. Bu konuda önceden edindikleri deneyimler ve bilgiler hatırlatılarak bu bilgileri geliştirmeleri için fırsatlar verilir.

Okuma sırasında : Hikaye okunurken sayfalardaki resimler gösterilerek olayların gelişimi hakkında tahminlerde bulunmaları, sorular sormaları ve çıkarımda bulunmaları için model olunur veya birbirlerine model olmaları sağlanır. Örneğin; Gamze ile Köpeği kitabı okunurken "Gamze köpeği nereye sakladı?" "Annesi ve babası Gamze'ye ne söyledi?" "Gamze babasına köpekler hakkında neler sordu?" "Siz olsaydınız neler sorardınız?" sorularıyla Gamze'nin anne ve babasının evde köpek beslemek istemediği, köpek beslemek için bazı hazırlıklar yapılması gerektiği, anne ve babalardan gizli yapılan işlerin sonunda neler olabileceği konuşulur. Anafikrin çıkarılması ve bir metnin organizasyonuna ilişkin stratejilerin temelleri atılmaya başlanır. Hikayedeki olaylar sayfa sayfa okunarak okunan metinlere ilişkin sorular sorulur ve cevaplandırılır. Hikayedeki önemli olaylar tanımlanarak sonuç çıkarılır. Örneğin; "Gamze ile Köpeği" kitabında Gamze'nin köpekleri çok sevdiği için köpeği gizlice eve getirmesi, tavan arasına saklaması, sonunda köpeğin bulunması ve babasının köpeği eve kabul etmesi gibi önemli olaylar paylaşılır. Önemli olayların sıralanmasına ve belirlenmesine ilişkin bilgileri çocuklar anlamaya başlarlar.

Okumadan sonra: Olaylar düşünülerek metine ilişkin sorular cevaplandırılır. Hikayedeki önemli olaylar tanımlanarak sonuç çıkarılır. Örneğin; "Gamze ile Köpeği" kitabında Gamze'nin köpek sahibi olmak için köpeği gizlice eve getirmesi, tavan arasına saklaması ve sonunda köpeğin bulunması gibi. Hikayenin giriş, gelişme ve sonuç kısmındaki önemli olaylar tartışılarak metin yapılarının anlaşılması için çıkan fırsatlar değerlendirilir.

Metin inceleme:

İşitme engelli çocukların yaşlarına, ilgilerine ve bilgi düzeylerine uygun bilgi verici veya hikaye metinleri kullanılabilir. Başlığın üstüne metinle ilgili resimler koyularak metnin konusunu tahmin etmeleri için çocuklara ipuçları verilir.

Okumadan önce: Metnin başlığı çocuklarla birlikte okunarak resim hakkında konuşulur. Metnin konusu hakkında tahminlerde bulunulur. Metine ilişkin önceden edinilen bilgilerin kullanılması için var olan bilgileri kontrol edilir. Karşılaşılabilecekleri yeni sözcükler hakkında bilgi verilebilir. Örneğin: İlköğretim üçüncü sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi dersinde "Bilinçli Tüketici" konusu işlenirken çocukların bu konuda edindikleri bilgi ve deneyimleri aşağıda verilen metin okunurken tekrar hatırlatılır.

Cansu'nun Bebeği

Cansu televizyon seyrediyordu. O, reklamlarda çok güzel bir bebek gördü. Reklamlarda bebeğin çok ucuz ve kaliteli olduğu söyleniyordu. Cansu hemen annesinin yanına gitti. Reklamlarda gördüğü bebeği anlattı. Bebeğin hem ucuz, hem de kaliteli olduğunu söyledi. Annesinden bu bebeği almasını istedi. Cansu ve annesi ertesi gün çarşıya gittiler.

Cansu'nun reklamlarda gördüğü bebeği aldılar. Cansu eve gelince bebeği ile oynamaya başladı. Fakat bebeğini kucağına alınca bebeğin hem kolu, hem de başı koptu.

Cansu çok üzüldü. Bebek ucuzdu ama kaliteli değildi.

Metin okunmadan başlığın üstündeki resimlere bakılarak alışveriş, alışverişte nelere dikkat edilmesi gerektiği paylaşarak çocuklara Hayat bilgisi dersinde öğrendikleri hatırlatılır. Cansu ve bebeğinin başından geçebilecek olaylar hakkında tahminlerde bulunulur. Bu metni okurken çocukların neler öğrenebilecekleri tartışılarak okumaya motive olmaları sağlanır.

Okuma sırasında: Metin okunurken çocukların izlemeleri istenir.

Okumadan sonra: Metindeki önemli bilgilerin belirlenmesi için çocuklardan okuduklarını anlatmaları istenir (The Information Center for Language and Literacy Development). Grupta çocuklar okuduğunu anlatırken metindeki önemli bilgiyi tanımlamaları, bilmedikleri sözcükleri anlayabilmeleri için model olunur. Örneğin; "Cansu'nun Bebeği" metninde "ucuz" "kaliteli" gibi sözcüklerin anlaşılması durumunda Hayat bilgisi dersinde bu kavramlara ilişkin bilgiler hatırlatılarak anlamları açıklanır. Sonra sorular cevaplandırılarak sonuç çıkarılır ve genelleme yapılabilir. Örneğin; "Cansu'nun Bebeği" metninde reklamlarda seyredilen her şeyin kaliteli olmayacağı reklamlara göre alışveriş yapmanın her zaman iyi sonuçlar vermeyeceği üzerinde durulabilir.

Sınıf Kitaplarının Kullanımı

Sınıfta çocuklarla birlikte oluşturulan sınıf kitapları grupta okunduktan sonra soru sorma ve özetleme stratejilerinin gelişimi için kullanılabilir.

Sınıf kitapları sınıfın konusuna, yapılan gezilere, deney ve gözlemlere ilişkin metinlerin bulunduğu kitaplardır. Çocukların deneyimleri ve bilgileri onların ifadeleri ile yazılır ve okunur. Bu nedenle bu kitaplar çocukların çok sevdiği ilgilendiği yazılı metinlerdir. Bu metinler soru sorma ve özetleme stratejileri için kullanılabilir. Sınıf kitabındaki metinler sayfa sayfa okunarak bu metinlere ilişkin sorular sormaları istenir. Çocukların metinlere ilişkin sorduğu sorular tahtaya yazılarak soruların formu ve içeriği incelenir. Örneğin; İlköğretim dördüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ve bu bölgelerde yetişen ürünleri inceledikten sonra Türkçe dersinde yaptıkları "Türkiye" isimli sınıf kitabı soru sorma ve özetlemenin geliştirilmesi için kullanılabilir. Aşağıda bu kitaptan kısa bir paragraf verilmiştir.

"Doğu Anadolu Bölgesinde çok yüksek dağlar var. Ağrı Dağı, Türkiye'nin en yüksek dağıdır. Doğu Anadolu Bölgesinde buğday, arpa ve şeker pancarı yetişiyor.

"Ege Bölgesinde İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, Muğla ve Kütahya şehirleri vardır. Ege Bölgesinde pamuk, tütün, haşhaş, zeytin, üzüm, incir, patates ve şeker pancarı yetişiyor"

Çocuklardan çok iyi bildikleri bu metne ilişkin sorular sormaları istenir. "Doğu Anadolu Bölgesi'nde neler yetişiyor?" "Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin neresindedir?" "Doğu Anadolu Bölgesi'nde kışın hava neden çok soğuktur?" gibi sorular işitme engelli çocuklar tarafından sorulabilir. Çocuklar bu soruları kendilerine sorarak soru sorma stratejilerini geliştirmeye başlayabilirler. Sınıf kitaplarındaki metinler kullanılarak bu kısa metinleri özetlemeleri de istenebilir.

SONUÇ

Okuduğunu anlama stratejilerinin gelişebilmesi için öğretmenlerin stratejilerin anlaşılma sürecinde işitme engelli çocuklara farklı türdeki metinleri kullanarak birçok defa model olması, stratejilerin okumadan önce, okuma sırasında ve sonrasında öğretilmesi ve uygulama yapılması için fırsatlar verilmesi gerekir. Bu fırsatlar verilirken etkinliklerin düzenli ve sık aralıklarla hazırlanması ve öğretmenlerin çocuklara geri dönüt vermesi önem kazanmaktadır. Etkinlikler hazırlanırken işitme engelli çocukların dil düzeyleri, bireysel farklılıkları, okuma becerileri dikkatle değerlendirilerek, okuma stratejilerinin müfredat programındaki diğer derslerde kullanılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akçamete, G. (June, 1998). Improving questions skills for students with hearing impairment. *European Journal of Special Education*, 1 (2), 171-78.
- Cooper J. D. (1997). *Literatecy helping children construct meaning* (3rd ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.
- English Language Arts: 20. (2004). *Teaching and learning: Reading*. Retrived July 25, 2004, from <http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/ela20/teach5.html>
- Girgin, Ü. (1999). *Eskişehir ili ilkokulları 4. ve 5. sınıf işitme engelli öğrencilerinin okumayı öğrenme durumlarının çözümleme ve anlama düzeylerine göre değerlendirilmesi*. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Jamestown Education Series. (2004). *Teaching reading with Jamestown: Strategies and instruction*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Kameenui, E. J. & Deborah C. S. (2000). *Designing instructional strategies*. Columbus: Merrill Publishing Company.
- Kelly, R. R., Albertini, A. J. & Shannon, B. N. (2001). Deaf college students' reading comprehension and strategy use. *American Annals of the Deaf*, 146 (5), 385-400.
- Lewis, S. (1996). The reading achievements of a group of severely and profoundly hearing-impaired schools-leavers educated within a natural aural approach. *J. Brit. Assn. Teachers of the Deaf*, 20 (1), 1-6.
- Moyle, D. (1978). *The teaching of reading* (4th ed.). Great Britain: Ward Lock Educational.

- Rasinski, T. & Padak, N. (2000). *Effective reading strategies: Teaching children who find reading difficult* (2nd ed.). Columbus: Prentice-Hall, Inc.
- Ress, D., Raison, G., Shortland-Jones, B., Barratt-Pugh, C., Sinclair, A., Dewsbury, A. & Lambert, S. (2001). *Reading resource book* (4th ed.). Victoria: Rigby Heinemann.
- Ruddell, M. R. (2001). *Teaching content reading and writing* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Schirmer, B. R. (2000). *Language literacy development children who are deaf* (2nd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Schirmer, B. R., Bailey, J. & Lockman, A. S. (2004). What verbal protocols reveal about the reading strategies of deaf students: A replication study. *American Annals of the Deaf*, 149 (1), 5-16.
- Simpson, A. P., Harrison, R. D. & Stuart, A. (1992). The reading abilities of a population of hearing-impaired children. *Teachers of the Deaf*, 16 (2), 47-52.
- The Information Center for Language and Literacy Development. (2004). Teaching reading to children who are deaf. Retrieved May 18, 2004, from <http://nimitz.mes.kent.edu/~dhaber/Luft.html>
- Walker, L., Munro, J. & Richards, F. W. (Spring 1998). Literal and inferential reading comprehension for student who are deaf and hard of hearing. *Volta Review*, 100(2), 87-104.